

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ (СНР)

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності удосконалення застосування економічної інформації відповідно до вимог Системи національних рахунків.

The article is devoted to the grounds of necessity, improvement and employment of economic information according to the requirement of the national system account.

Ключові слова: економічна інформація, Система національних рахунків.

Вступ. Для ефективного функціонування СНР у сфері сучасного господарського механізму варто, насамперед, звернути увагу і прийняти заходи щодо поліпшення норм формування економічної інформації, тому що саме достовірною, повною інформацією лежить в основі національного обліку, який формує систему національних рахунків.

Сьогодні важливо не тільки швидко знайти потрібну інформацію, але й вміти захистити власну. В сьогоденні умовах не існує інформації, якою ніхто не цікавиться, особливо тієї, завдяки якій можна заробляти гроші.

Мета дослідження. Метою дослідження є оцінка економічної інформації відповідно до вимог Системи національних рахунків (СНР) та пошук оптимальних варіантів використання інформаційних ресурсів в цілях макроекономічного обліку.

Аналіз літературних джерел. Хоча окремі питання забезпечення захисту та безпеки мікро- та макроінформації були висвітлені в роботах та публікаціях В.І.Андріанова, І.Гавриленка, В.Галатенко, М.Кармінського, В.Коноваленко, О.М.Романова, Б.Є.Одинцова, В.Ф.Ситника: систематизованого переліку заходів оптимізації використання інформаційних ресурсів розроблено не було.

Постановка завдання. Відповідно до поставленої мети основні завдання полягають у наступному:

- 1) вивченні законодавчих документів про види інформації та відповідальності за її розголошення;
- 2) ознайомленні з системами захисту економічної інформації;
- 3) розумінні необхідності удосконалення комп'ютерного документообігу на підприємствах з метою оптимізації макроекономічного обліку.

Результати. Чинний Закон України «Про інформацію» визначає, що інформація може бути відкритою або з обмеженим доступом. Згідно зі статтею 30 цього Закону інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну (в Законі вона названа «конфіденційною») і таємну.

Конфіденційна інформація – це відомості, що знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюється за їхнім бажанням.

Фізичні та юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру або такою, що є предметом їхнього інтересу й не порушують передбаченої законом таємниці, самостійно встановлюють режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та запроваджують систему (способи) її захисту. Винятком є інформація, приховування якої становить небезпеку життю й здоров'ю людей.

До таємної належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену Законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству та державі. Стаття 30 Закону України «Про підприємства в Україні» передбачає комерційну таємницю підприємства. Під нею розуміють відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди інтересам підприємства. Склад і обсяги відомостей, що є комерційною таємницею, порядок їх захисту визначає керівник підприємства.

Однак не всю інформацію можна віднести до комерційної таємниці. Постановою Кабінету Міністрів України №611 визначено перелік відомостей, які не можуть бути комерційною таємницею:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями та посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;

- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, які, відповідно до чинного законодавства, підлягають оголошенню.

Інформація щодо діяльності та фінансового стану підприємства, яка стала відомою банку у процесі обслуговування та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні банківських послуг і розголошення якої може завдати вам матеріальної шкоди, відповідно до статті 60 Закону України "Про банки і банківську діяльність", є банківською таємницею. Банківською таємницею зокрема є:

- відомості про стан розрахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України;
- операції, які було проведено на користь чи за дорученням клієнта, здійсненні ним угоди та інші операції.

Вищевказані особливості формування та користування інформаційними ресурсами у процесі економічного розвитку потребують більш якісного контролю та оптимізації процесу використання економічної інформації. Наївно вважати, що ваша інформація (інформація, якою ви володієте) нікому не потрібна. Для належного захисту інформації (тієї, яка дійсно є цінною для вас) обмежте до неї доступ. Обмеження доступу полягає у зменшенні кола осіб, яким відома закрита інформація. Йдеться не лише про встановлення всіляких комп'ютерних паролів, замикання документів у сейф та зниження чернеток.

Пропонуємо, перш за все, на підприємстві організувати систему захисту інформації, як від відвідувачів так і від власних працівників. Обмеження доступу до інформації не повинне перетворюватись на параною. Але особи, яким певна інформація не потрібна для виконання своїх службових обов'язків, не повинні мати зайвої нагоди ознайомитися з нею.

Організація системи захисту інформації починається з визначення відомостей, які є комерційною таємницею та які є конфіденційною інформацією. Керівник підприємства має затвердити наказом положення про комерційну таємницю та про конфіденційну інформацію на підприємстві, в яких зазначати, що нерозголошення комерційної таємниці та конфіденційної інформації входить до трудових обов'язків працівників, та визначити відповідальність за невиконання цих обов'язків.

До того ж велику увагу треба приділити інформації, яку отримують сторонні особи. Існує поняття «інсайдерської інформації», тобто інформації якою володіють інсайдери – особи, які не працюють на підприємстві, але володіють закритою інформацією про це підприємство.

Існують випадки, коли інсайдери можуть навмисно розголосити вашу комерційну таємницю або конфіденційну інформацію. Наприклад, це може зробити партнер, з яким ви розірвали відносини, або звільнений вами топ менеджер. Потрібно бути особливо обережним у відносинах з такими особами. Бажано отримати від них письмове зобов'язання про нерозголошення тих відомостей, які вони отримали від вас. З метою забезпечення досконалої системи використання економічної інформації необхідно застосовувати в повній мірі принципи чинного законодавства.

Законодавство передбачає відповідальність як за розголошення, так і за збирання інформації, яка становить комерційну таємницю.

Так, Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" відносить до протиправних:

- неправомірне збирання комерційної таємниці;
- схилення до розголошення комерційної таємниці;
- розголошення комерційної таємниці;
- неправомірне використання комерційної таємниці;

Санкції у вигляді штрафу за скоєння цих протиправних дій встановлює Антимонопольний комітет України. Особа, винна у цих діях, також несе адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством. Стаття 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення за отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця встановлює відповідальність у вигляді штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що є комерційною таємницею, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це не спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності (стаття 231), та за умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності (стаття 232).

Однак це, так би мовити, відповідальність перед державою. А хто компенсує підприємству збитки, завдані розголошенням його комерційної таємниці? Відповідь на це запитання однозначна: це має зробити особа, винна у такому розголошенні. Якщо така особа є працівником підприємства, то відповідно до статті 134 Кодексу законів України про працю вона буде нести повну матеріальну відповідальність за розголошення комерційної таємниці, оскільки такі дії працівника переслідуються в кримінальному порядку. Якщо особа, розкрила комерційну таємницю, не працює на підприємстві, то стягнути з неї збитки, завдані

таким розкриттям, можна в судовому порядку, притягнувши її до цивільної відповідальності.

Покарання за розголошення конфіденційної інформації передбачено лише статтею 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Однак власник конфіденційної інформації може самостійно встановити відповідальність за її розголошення. Так відповідальність працівника є дисциплінарною – догана, звільнення (на підставі статті 147 Кодексу законів про працю).

Особам, які не працюють на підприємстві, конфіденційну інформацію краще взагалі не надавати. Якщо ж уникнути цього неможливо, скажімо, потрібно укласти договір з новим партнером, а він вимагає надати інформацію, яку ви вважаєте конфіденційною. У такому випадку в договір (до обов'язків сторін) потрібно включити застереження про конфіденційність та зазначити відповідальність сторін за розголошення конфіденційної інформації, слід укласти додаткові угоди або окремі договори про конфіденційність. У крайньому випадку пропонуємо взяти з контрагента розписку про зобов'язання не розголошувати інформації, отриманої від вас.

Крім того, особу, винну в розголошенні конфіденційної інформації, можна притягнути до цивільної відповідальності через суд. Але у суді вам потрібно буде довести, що ця особа мала відомості, які на вашому підприємстві становлять конфіденційну інформацію, що саме вона розкрила цю інформацію та що ви внаслідок цього понесли збитки. Найважливіше довести причинно-наслідковий зв'язок між фактом розголошення конфіденційної інформації та понесеними вами збитками.

До того ж потрібно пам'ятати, що існують випадки, коли ті чи інші відомості підлягають оприлюдненню незалежно від того, є вони комерційною таємницею або конфіденційною інформацією. Зокрема:

- пункт 17 статті 11 Закону України “Про міліцію” передбачає, що співробітники міліції мають право “одержувати безперешкодно і безоплатно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян на письмовий запит відомості (в тому числі й ті, що становлять комерційну та банківську таємницю), необхідні у справах про злочини, що знаходяться у повноваженні міліції”;

- пункт 3 статті 25 Закону України “Про службу безпеки України” зазначає, що органам і співробітникам Служби безпеки України для виконання покладених на них обов'язків надано право “одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітністю”;

- пункт 4 статті 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” передбачає, що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право “витребувати, збирати і вивчати документи та ті дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вивченні злочину, джерело та розміри їх доходів”;

- пункт 2 статті 11 Закону України “Про державну податкову службу України” від 04.12.90 року №509 – XII визначає, що органи державної податкової служби мають право “одержувати безоплатно від підприємств, установ, організацій... громадян-суб'єктів підприємницької діяльності довідки, копії документів про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та громадян про поточні та владні (депозитні) рахунки, інформацію про наявність та обіг коштів на цих рахунках, у тому числі про надходження у встановленні терміни валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності, та іншу інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, інших платежів у порядку, визначеному законодавством, входить в будь-які інформаційні системи, зокрема комп'ютерні, для визначення об'єкта оподаткування”;

- пункт 4 Закону України “Про прокуратуру” від 05. 11.91 року №1789-XII надає прокуророві право “викликати посадових осіб і громадян, вимагати від них усних або письмових пояснень щодо порушення закону”.

Відмова у наданні інформації, яка потрібна цим установам, на підставі того, що вона (інформація) є комерційною таємницею вашого підприємства, буде кваліфікована як небажання співпрацювати з усіма негативними наслідками.

Отже, з огляду на декілька видів обліку, на безліч нормативних актів на виконання, роз'яснення, трактування економічних показників може варто було б прийняти єдиний Обліковий Кодекс, вказавши в ньому “все, що регулює облік у країні”, що підвищило б якість підготовки інформації, а отже і ефективність макроекономічного управління.

Також вважаємо, що нормальна облікова робота окремого підприємства цілком можлива тільки за умови, що необхідна інформація, будь-який документ можуть бути швидко знайдені. Це свідчить про необхідність організації на підприємствах електронного документообігу. Базові правила роботи щодо реєстрації та зберігання документів наводили класики облікової науки Лука Пачолі та Б.Котрулі. Зокрема, Л. Пачолі писав: “Журнал повинен зберігатися в ящику або коробці, зав'язаному мотузкою... Те ж саме я пораджу тобі стосовно ділових записок”. Б.Котрулі радив щомісячно робити з цих листів пачки, і переносити їх в одне місце в своєму кабінеті разом з іншими документами.

На сьогодні немає чіткої термінології стосовно комп'ютерного документообігу. Часто під

комп'ютерним документообігом розуміють саму комп'ютерну систему управління документами. Але це різні поняття. Під документообігом ми повинні розуміти рух документів від моменту складання на конкретному підприємстві, або одержання від інших підприємств, до задачі після їх опрацювання та систематизації. Для узагальнюючого макрообігу під рухом документів у комп'ютерній бухгалтерії потрібно розуміти не фізичне переміщення електронних документів, тому що вони зберігаються в базі даних, а передачу прав на їх використання з повідомленням користувачів і контролем виконання.

Облікова інформація містить майже всі відомості про діяльність підприємства, тому часто вона є об'єктом уваги конкурентів. З метою запобігання розголошенню змісту такої інформації пропонуємо вжити ряд заходів, які б підвищували відповідальність працівників за розголошення такої інформації третім особам. Насамперед інформацію, крім фінансової звітності, яка повинна оприлюднюватися, слід кваліфікувати як комерційну таємницю підприємства. Для цього підприємство повинно: юридично закріпити за собою право на комерційну таємницю, тобто в статуті підприємства повинно бути зафіксовано таке право; визначити обсяг та склад відомостей, що складають комерційну таємницю; організувати її захист. Проблема захисту та безпеки статистичних даних полягає в забезпеченні всього комплексу організаційно-технічних, організаційно-режимних заходів та кадрової роботи, що спрямована на збереження комерційної таємниці та належного контролю роботи працівників обліку.

Незважаючи на те, що в Україні прийняті і діють Закони "Про інформацію", "Про захист інформації в автоматизованих системах" та "Про авторське право та суміжні права", проблеми захисту і безпеки даних при застосуванні комп'ютерних програм первісного обліку на сучасних підприємствах досі не вирішені. Так, цими законами ще не передбачена обов'язкова сертифікація програмного забезпечення для ведення обліку на окремих підприємствах. Тому у перспективі подальших економічних досліджень існує гостра необхідність удосконалення принципів використання економічної інформації та посилення контролю ведення обліку на окремих підприємствах з урахуванням вимог макроекономічного обліку.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що економічна інформація відповідно вимогам Системи національних рахунків, охороняється законодавчими документами й передбачає відповідальність, як кримінальну так і цивільну, за її розголошення.

Існує система захисту інформації на підприємствах, але керівництво само повинно вирішувати, яка інформація становить комерційну таємницю, яка є конфіденційною, та обмежувати доступ до неї. Відповідальність за розголошення такої інформації також має встановлювати на власний розсуд керівництво підприємств.

Для підвищення якості підготовки інформації у зв'язку з безліччю нормативних актів, варто було б прийняти єдиний Обліковий Кодекс і створити на підприємствах електронний документообіг з обов'язковою сертифікацією програмного забезпечення для ведення обліку на окремих підприємствах.

В цілому дане дослідження розв'язує задачу необхідності удосконалення макроекономічного обліку відповідно принципам ринкової економіки, сприяючи господарському механізму виконувати в повному обсязі свої функції. Напрямки ефективного застосування інформаційних ресурсів для формування СНР в Україні ще знаходяться у стані розробок та доопрацювань, що і є перспективою подальших наукових праць у даному напрямку.

Література

1. Михайленко О. Методологічні аспекти функціонування національної економіки і національного ринку // О. Михайленко // Економіка України – № 5 – 2003, С. 62.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : закон : [прийнято ВРУ від 16.07.1999 р. №996 – ХТУ] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
3. Смирницький Ю. Бумаг – все больше, ценных – все меньше // Ю. Смирницький // Бухгалтерия. – 2006. – № 10. – С. 73.
4. Статистика: национальные счета, показатели и методы анализа : справочное пособие / [Н.П. Дашинская, М.М. Новиков, В.Н. Томашевич и др.]; под ред. И.Е. Теслюка. – Минск : БГЭУ, 1995.

Надійшла 17.10.2010